

Viva Regina Maria!

Colecție inițiată și coordonată de Filip-Lucian Iorga

Redactare: Lia Decei

Design interior: Ana Antonescu, Lorena Ionică

Design copertă: Dan Mihalache

Ilustrații interior:

Arhivele Naționale ale României: Regina Maria: *Jurnale III/106*, 108-117, 122 (pp. 62, 64, 66-75, 77-94, 96-121, 123-133, 136-149, 152-171, 174-178, 180-182, 185-190, 192).

Arhivele Kent State University, Ohio (pp. 122, 172, 173).

Colecții particulare: Diana Mandache (pp. 51- 61, 63, 65, 134, 135, 150, 151, 179, 183, 184, 191); Mădălin Ghigeanu (p. 76).

Muzeul Național de Istorie a României (pp. 50, 95, 174 centru).

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

MANDACHE, DIANA

Viva regina Maria! : un destin fabulos în reîntregirea României /

Diana Mandache ; trad.: Lia Decei. - București : Corint Books, 2016

Conține bibliografie

ISBN 978-606-793-065-8

I. Decei, Lia (trad.)

94(498)''19'' Maria

ISBN 978-606-793-065-8

Toate drepturile asupra acestei lucrări sunt rezervate
GRUPULUI EDITORIAL CORINT.

Pentru comenzi și informații, contactați:

GRUPUL EDITORIAL CORINT

Departamentul de Vânzări

Str. Mihai Eminescu nr. 54A, sector 1, București, cod poștal 010517

Tel./Fax: 021.319.47.97; 021.319.48.20

Depozit

Calea Plevnei nr. 145, sector 6, București, cod poștal 060012

Tel.: 021.310.15.30

E-mail: vanzari@edituracorint.ro

Magazinul virtual: www.edituracorint.ro

Format: 16/70 x 100; Coli tipo: 14

Tiparul executat la:

Monitorul Oficial R.A.

ISBN 978-606-793-065-8

Viva Regina Maria!

UN DESTIN FABULOS ÎN REÎNTREGIREA ROMÂNIEI

Text, transcrierea manuscriselor din limba engleză și note

DIANA MANDACHE

CUPRINS

VIVA REGINA MARIA!	6
RUDE ȘI ALIANȚE	9
PRO-ANTANTA	12
RĂZBOIUL	16
MISIUNE LA PARIS ȘI LONDRA	35
NOI FRONTIERE	42
PROPAGANDĂ, MEDIATIZARE, MIT	44
BIBLIOGRAFIE	47
ALBUM	49
CORESPONDENȚA REGINEI MARIA CU MAMA SA, DUCESA DE COBURG (1914–1920)	193
NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI	320

VIVA REGINA MARIA!

I

RUDE ȘI ALIANȚE

Marele Război a separat familiile regale europene, întâietate având alianțele politico-militare, nu cele matrimoniale. Rețeaua de căsătorii inițiată de regina Victoria, „bunica Europei”, dar și de Christian al IX-lea al Danemarcei, supranumit „socrul Europei”, a fost sortită eșecului. În acest război rude apropiate sau mai îndepărtate s-au aflat în tabere adverse.

În toamna lui 1914, când Ferdinand și Maria au devenit suveranii României, la acea vreme stat neutru, în Europa se aflau ca regi și regine consoarte șapte dintre nepoții reginei Victoria: regele George al V-lea al Marii Britanii, împăratul Germaniei Wilhem al II-lea, țarina Alexandra a Rusiei, regina Maud a Norvegiei, regina Sofia a Greciei, Regina Maria a României și regina Ena a Spaniei.

De partea Puterilor Centrale, alături de Germania și Austro-Ungaria, se situau Imperiul Otoman și Bulgaria, din 1915. Antanta avea de partea Marii Britanii, Franței și Rusiei state precum Belgia, Italia (din 1915), România (din august 1916), Grecia (1917), Statele Unite ale Americii (1917) etc.

Între țările europene neutre se aflau Norvegia, Spania, Danemarca, Suedia, Olanda și Elveția. Însă în unele dintre aceste state, suveranii erau de partea aliaților, cum era cazul Norvegiei și Danemarcei. Regina consoartă Maud a Norvegiei era născută prințesă britanică¹, fiind sora regelui George al V-lea al Marii Britanii. Regele Christian al X-lea al Danemarcei era vărul lui George al V-lea, dar și fratele regelui Haakon al VII-lea al Norvegiei,

---

¹ Maud era fiica cea mai mică a regelui Eduard al VII-lea al Marii Britanii și a reginei Alexandra. Alexandra, născută prințesă a Danemarcei, era fiica regelui Christian al IX-lea al Danemarcei și sora țarinei Maria Feodorovna a Rusiei (Dagmar a Danemarcei), a regelui George I al Greciei și a regelui Frederic al VIII-lea al Danemarcei, dar și a prințesei Thyra și a prințului Valdemar.

soțul lui Maud. În Grecia, regina consoartă Sophia era sora kaizerului Wilhelm al II-lea, iar decizia regelui Constantin I de prelungire a neutralității a dus la suspiciunea aliaților. Sub presiunea adepților lui Venizelos¹ și cea anglo-franceză, la 12 iunie 1917 familia regală ia drumul exilului în Elveția, iar la 2 iulie 1917 Grecia intră în război alături de Antantă.

Din alte două state neutre, Beatrice și soțul său Alfonso, infante al Spaniei, sau Margareta (Daisy), prințesa moștenitoare a Suediei (fiica ducelui de Connaught), au sprijinit personal sau prin intermediul reprezentanților diplomatici corespondența Reginei Maria cu familia sa în Europa.

Divizarea regalității prin alegerea uneia dintre cele două tabere politico-militare, Antanta sau Puterile Centrale, avea să schimbe destinul unor state și lideri, la sfârșitul războiului având loc modificarea unor frontiere, dispariția unor imperii, exilul unor monarhi și chiar asasinarea familiei țariste. Odată deschisă cutia Pandorei, în doar patru ani, trei dintre faimoasele dinastii europene – Habsburg, Hohenzollern și Romanov – au fost înlăturate.

Primul Război Mondial a modificat harta politică. În urma negocierilor se trasează noi frontiere prin tratatele de pace din 1919–1920, fapt care duce la tipărirea de noi hărți și atlase într-un număr mult mai mare. Unele hărți ale României interbelice erau însoțite de portretele suveranilor.

Alături de politicieni, diplomați și militari, familiile regale se află în centrul atenției presei internaționale, membrii acestora fiind cunoscuți prin intermediul presei, dar și al fotografiilor sau al cărților poștale care se difuzau periodic, crescându-le astfel popularitatea într-un mod plăcut, rapid și familiar.

Când s-au întâmplat tragedii, veștile au produs efecte importante; astfel, asasinarea țarului Nicolae al II-lea al Rusiei și a familie sale de către bolșevici a reprezentat un ade-vărat șoc în rândul verilor săi regali. Deși a existat posibilitatea salvării familiei imperiale ruse, decizia a fost disputată. Lordul Stamfordham² îi scria lui Arthur Balfour la Foreign Office, în aprilie 1917: „Cum bine știți, de la început regele s-a gândit că prezența familiei imperiale (în special a împărătesei) în această țară va crea tot felul de dificultăți și sunt sigur că le veți lua în considerare, oricât de ciudat va fi pentru familia noastră regală, care este înrudită atât de mult cu împăratul și împărăteasa.... Regele dorește să vă întreb dacă, după consultarea cu premierul, nu ar exista posibilitatea discutării cu guvernul rus

---

¹ Eleftherios Venizelos (1864–1936), politician, lider al Partidului Liberal, de mai multe ori premier al Greciei (1910–1915, 1917–1920, 1928–1933), considerat creatorul Greciei moderne.

² Arthur John Bigge, lord Stamfordham, secretar particular al regelui George al V-lea între 1910 și 1931; anterior o servise în aceeași funcție pe regina Victoria în ultimii ani de domnie, 1895–1901.

pentru a face planuri ale unei alte viitoare rezidențe pentru majestățile lor imperiale?”¹ Se aprecia posibilă dezaprobare a opiniei publice în eventualitatea sosirii familiei țariste.

În urma protestelor anonime și a celor venite din partea unor prieteni, suveranul britanic s-a temut de scăderea popularității, dar și de pericolul răspândirii bolșevismului și, în acele condiții, nu i s-a acordat azil vărului său Nicolae (Nicky), salvarea familiei țariste nemaifiind posibilă.

Pentru consolidarea tronului, în numele patriotismului, în 1917, regele George al V-lea schimbă numele Casei de Saxa-Coburg-Gotha în Windsor, iar membrii familiei regale britanice renunță la numele, titlurile, demnitățile și onorurile germane. Astfel, Battenberg a fost înlocuit cu Mountbatten, iar Teck cu numele Cambridge, unul din frații reginei Mary, Adolphus, duce de Teck, devenind Adolphus, marchiz de Cambridge. Regele Ferdinand al României a luat o decizie similară după război, considerând că dinastia este română și nu de Hohenzollern.

Odată cu victoria, s-au născut și mituri. În Belgia sau în România, suveranii au fost populari. Statele mici și conducătorii lor, intrați în război alături de Antanta, au avut de înfruntat familiile de origine; Albert era un Saxa-Coburg², iar vărul său Ferdinand, un Hohenzollern.

Regina Maria a susținut aderarea României la Antanta, unchiul său, regele Eduard al VII-lea, fiind unul dintre fondatorii Antantei Cordiale, cea care a netezit drumul spre Tripla Înțelegere (sau Tripla Antantă), alianță extinsă în Primul Război Mondial în jurul principalelor puteri.

Venită de tânără într-o țară îndepărtată din sud-estul Europei, Maria a adoptat noua identitate națională și s-a adaptat la realitățile balcanice. Purtând aura augustei sale ascendențe, a devenit însă neașteptat de populară în anii războiului. Demersurile sale nu erau singulare, activități caritabile și de infirmerie erau îndeplinite și de alte regine din Marea Britanie, Belgia, Rusia, dar și de principese ori ducese susținătoare ale societăților de Cruce Roșie. Curajul Reginei Maria n-a ținut seama de epidemii, fiind alături de bolnavii de tifos și de gripă spaniolă. A vizitat și a ajutat militarii răniți, orfanii de război, dar și copiii din satele sărace ale Moldovei. A sprijinit Crucea Roșie cu fonduri sau materiale specifice și a colaborat cu societățile similare ale aliaților. Mai mult, a purtat corespondență cu șefi de stat, verii săi, prezentând situația politică, vorbind despre oameni, frontiere, drepturi istorice, alianțe.

---

¹ Kenneth Rose, *King George V*, Phoenix Press, Londra, 2000, p. 212.

² Mama regelui Albert I era Maria de Flandra, născută prințesă de Hohenzollern-Sigmaringen, sora regelui Carol I al României; vezi John de Courcy Mac Donnell, *The Life of His Majesty Albert, King of the Belgians*, John Long, Londra, 1915.

II

PRO-ANTANTA

După moartea unchiului său, Ferdinand a depus jurământul ca rege la 28 septembrie/10 octombrie 1914. Treptat, noua orientare către Antanta se face vizibilă, neutralitatea „devenind aproape o insultă, ceva ce nu era nici bărbat, nici femeie!”¹, consemna regina României. Sfaturile primite de Maria de la mama sa, ducesa de Coburg², îi aminteau însă despre necesitatea păstrării calității de stat neutru: „Nu pot spune cât de înțelept este să vă mențineți neutralitatea, dar îmi dau seama cât de dificil poate fi, dar, crede-mă, este singura cale. Ce poți face între Austria și Rusia? Ce să alegi, totul este periculos, o sabie cu două tăișuri!”³.

În anii neutralității se observase la regele Ferdinand o schimbare structurală datorată ieșirii de sub influența *unchiului*, fapt ce avea să-l propulseze în afirmarea ca șef de stat. Missy îi mărturisea mamei sale la 20 iunie/3 iulie 1916: „Binecuvântat fie Nando pentru splendidoale lui vederi largi. Este extraordinar de generos și destul de lipsit de egoism în ceea ce-l privește, căci a avut o viață lungă de strictă renunțare la toate dorințele personale”⁴.

Era perioada de început în identificarea unor căi politico-diplomatice care corespundeau intereselor României. Atunci, o mare parte din activitatea guvernului român

---

¹ Arhivele Naționale ale României (ANR), RM V/2716.

² Maria Alexandrovna (1853–1920), mare ducesă a Rusiei, fiica țarului Alexandru al II-lea; prin căsătoria cu Alfred, fiul reginei Victoria, devine ducesă de Edinburgh, apoi ducesă de Saxa-Coburg și Gotha. După ce succesiunea ducatului de Coburg îi revine lui Charles Edward, ea păstrează titlul de ducesă de Coburg. Corespondența îi era adresată pe numele „Frau Coburg” sau „Marie, Duchess of Coburg”.

³ ANR, RM, V/2175.

⁴ *Ibidem*, V/2718.

a fost dusă în casa prințului Barbu Știrbei. Sub masca unei simple retrageri la țară a oamenilor politici, Bufta devenise centrul de operații al puterii statale. Potrivit principesei Ana Maria Callimachi, un atent observator al vieții politice, „Regina Maria era în mod constant acolo, adesea întreaga zi, într-un costum de călărie ca să-și justifice prezența. Am văzut-o o dată rămânând la cină cu regele, mai târziu venind, ca din întâmplare, importanți trimiși ai aliaților și prim-ministrul. După masă, ei dispăreau unul câte unul, într-un salon retras, pentru o ședință ferită de urechile vreunui spion”¹.

Regina Maria, cu ajutorul lui Sir George Barclay², ministrul britanic la București, a purtat o corespondență specială cu vărul ei George al V-lea despre România în contextul politic internațional și regional. Deopotrivă, demersurile reginei în stabilirea relațiilor cu aliații au fost încurajate de premierul Ion I.C. Brătianu. Suverana era conștientă de importanța legăturilor cu familiile regale, neuitând să lase consemnată importanța corespondenței cu șefi de stat din două țări aliate: „Țarul Rusiei și regele Angliei, fiind amândoi verișorii mei primari, era ușor pentru mine să am legături neoficiale cu ei și desigur că eram gata să-mi servesc țara pe orice cale. Având în vedere că atât regele, cât și prim-ministrul aveau deplină încredere în mine, eram mai inițiată în problemele și secretele de stat decât se obișnuiește pentru o regină”³.

În urma scrisorilor verișoarei sale, la 30 mai 1915, regele George al V-lea îi trimitea o telegramă prin intermediul lui Sir George Barclay. Suveranul britanic scria: „Vom primi cu bucurie cooperarea României în marea bătălie în care suntem angajați noi și aliații noștri, nu numai pentru că ajutorul României este de mare importanță pentru cauza comună, dar și pentru că înseamnă legitimizarea aspirațiilor românilor, aceasta fiind cea mai bună ocazie pentru împlinirea lor”⁴.

Înarmată de Brătianu cu un bagaj de date istorice și geografice despre România, regina a susținut interesele țării prin corespondența cu suveranii Marii Britanii și ai Imperiului Rus. Aceasta, cu vanitatea caracteristică, scria în 1915: „chiar înainte de moartea unchiului, țara începuse să mă vadă ca pe un sprijin puternic al visului ei național”⁵. Opțiunea politică a Mariei fusese observată cu mulți ani în urmă de prințul Wilhelm, fiul

---

¹ Anne Marie Callimachi, *Yesterday Was Mine*, Whittlesey House, New York, 1949, p. 269.

² Sir George Barclay (1862–1921), diplomat, ministrul britanic în România în perioada Primului Război Mondial.

³ Marie, Queen of Romania, *The Story of My Life*, vol. III, Cassell, Londra, 1935, p. 25.

⁴ Royal Archives (RA), Telegramă a regelui George al V-lea către regina României, 30 mai 1915.

⁵ Marie, Queen of Romania, *The Story of My Life*, vol. III, Cassell, Londra, 1935, p. 26.

kaizerului, care în 1909 îl vizitase pe regele Carol I. Kronprinzul remarcase atitudinea favorabilă a principesei moștenitoare pentru Antanta și avea să prevadă viitorul rol al acesteia în evenimentele din vara lui 1916 care aduceau România în Marele Război de partea aliaților. Wilhelm rememora mai târziu: „La întoarcerea din România, în aprilie 1909, i-am spus tatălui meu că exista un singur om care ne era prieten în România, regele Carol însuși. Simpatiile principesei moștenitoare erau pentru Anglia, iar principele moștenitor era foarte mult influențat de ea”¹.

Într-o scrisoare din iulie 1916, regele Ferdinand îi scria fratelui său, Wilhelm de Hohenzollern-Sigmaringen, explicându-i că indiferent de simpatiile personale, era regele unei națiuni care lupta pentru eliberarea românilor care trăiau despărțiți de Regat, avertizându-l că, în cazul unui război, nu-i va putea împiedica pe români să-și revendice dreptul dat de Dumnezeu².

Presiunea acelor zile, din cauza deciziei ce urma să fie luată, se făcea simțită asupra familiei regale. La 11/24 august 1916, în Salonul de Aur de la Palatul Cotroceni, Ferdinand își sărbătorea aniversarea a 51 de ani, avându-i ca invitați pe miniștrii săi. Acea atmosferă a fost foarte bine surprinsă de Maria în memoriile sale: „O atmosferă de nerăbdare învăluia această ceremonie. Brătianu prezentase felicitările guvernului, vorbind despre încrederea și nădejdea pe care și-o puneau toți în regele lor. Fiecare frază era încărcată de înțelesuri, dar niciun cuvânt nu era încă hotărâtor”³. Louis Basset, secretarul particular al regelui, care asistase la aniversare, consemna în jurnalul său: „Ferdinand e vesel, dar de o veselie forțată”⁴. De la kaizerul Wilhelm sosise o telegramă de felicitare pentru Ferdinand, iar regele României răspundea: „În vremurile acestea serioase și pline de răspundere, mă încred deplin în Dumnezeu, cu ajutorul căruia sper să biruiesc marile greutăți, spre binele țării mele”⁵. Se pare că Wilhelm a primit cu nemulțumire răspunsul regelui. Și Henry Catargi a reținut acele momente, remarcând că „regina pare foarte fericită, ca cineva care ar fi obținut un lucru important; iar regele, subit liniștit, ca un om care a luat o hotărâre: se știe însă în ce direcție lucrează regina”⁶.

¹ *The Memoris of the Crown Prince of Germany*, Thorton Butterworth, Londra, 1922, p. 100.

² Arhive Sigmaringen, Scrisoarea regelui Ferdinand către prințul Wilhelm de Hohenzollern-Sigmaringen, 11/24 iulie 1916.

³ Marie, Queen of Romania, *The Story of My Life*, vol. III, Cassell, Londra, 1935, p. 48.

⁴ ANR, RF III/128/1916, vol. I.

⁵ ANR, Microfilme SUA, R26, T.136-89, Acte privind Casa Regală din România, vol. 14.

⁶ Alexandru Marghiloman, *Note politice*, vol. I, Ed. Scripta, București, 1993, pp. 432-433.

Încă de la 10 august 1916, regele îi încredințase lui Basset o scrisoare pentru fratele său Wilhelm, spunându-i: „Plecați fără întârziere la Sigmaringen cu o scrisoare pentru fratele meu, căruia îi veți explica situația în care mă găsesc și pe care o cunoașteți mai bine ca oricine”¹.

Louis Basset nota în jurnal: „Către prânz, regele m-a chemat în cabinetul său, m-a invitat să iau loc și, după ce m-a privit fix câteva minute, mi-a spus că situația lui este critică și dureroasă, dar speră că în curând Consiliul de Coroană îl va scoate din dilema în care se găsește, să aleagă între datoria de suveran român și conștiință. Deși era rezervat în vorbe, mi-a spus că se va înclina în fața hotărârii Consiliului de Coroană, oricare ar fi aceasta”².

Datoria lui Basset de vechi sfetnic al Casei Regale îl determinase să îi aducă aminte regelui „că la puțină vreme după moartea unchiului său, îi spusese că se considera legat personal de tratatul de alianță cu Germania și că nu se putea îndoi că nu-și va menține această conduită care corespundea intereselor vitale ale țării”³. Basset i-a mai adus aminte să recitească „memoriul pe care regele Carol i-l dictase cu câteva zile înaintea morții, în care arăta că un război alături de ruși, departe de a servi idealul național, ar fi mormântul lui”, iar dacă lectura testamentului politic al unchiului său nu-l va convinge, să se ducă la Curtea de Argeș, să îngenuncheze în fața lui Dumnezeu și să-i ceară să-l lumineze. „Chiar acest apel suprem – scria Basset – a rămas fără ecou, doar lacrimile care-i curgeau trădau tulburarea prin care trecea și slăbiciunea lui.”⁴ Ceea ce nu știa Basset era faptul că România încheiase cu mai multe zile înainte, la 4/17 august, o convenție politică și militară cu puterile aliate.

Regina Maria a avut o solicitare asemănătoare adresată lui Basset, rugându-l să-i înmâneze o scrisoare mamei sale, ducesa de Coburg, care se afla la Zürich.

Louis Basset a sosit la Sigmaringen chiar pe 14/27 august și a fost primit de prințul Wilhelm de Hohenzollern-Sigmaringen, acolo fiind de față și mareșalul Wangerheim, contele Spee, căpitanul von Detten, Al. Beldiman, ministrul român la Berlin. Basset avea să consemneze că prințul Wilhelm l-a interogat îndelung asupra situației pe care scrisoarea fratelui său o expunea sumar și incomplet. Aflarea veștii că România a declarat

---

¹ ANR, RF III/128/1916, vol. I.

² *Ibidem.*

³ *Ibidem.*

⁴ *Ibidem.*

război Austro-Ungariei, spunea Basset în jurnalul său, a determinat persoanele din casa princiară să fie consternate că un Hohenzollern putea ridica armele împotriva Germaniei. „Opinia publică germană era indignată de alegerea făcută de acest prinț de Hohenzollern. În același timp, Regina Maria era judecată sever în ceea ce privea influența sa asupra lui Ferdinand.”¹ În aceste condiții, regele Ferdinand a fost exclus din rândul membrilor familiei de Hohenzollern, iar la Geneva, Louis Basset a aflat că Banca Germaniei sechestraseră toată averea regelui Ferdinand al României.

Pe ducesa de Coburg, Basset a întâlnit-o la 18/31 august 1916 în Elveția, unde se aflau și Beatrice, cu soțul ei Alfonso, infante al Spaniei. Prima reacție a ducesei de Coburg la aflarea veștii intrării României în război alături de Antantă a fost vehementă, aceasta referindu-se la atitudinea lui Carol I care, dacă ar fi trăit, n-ar fi consimțit niciodată o asemenea alianță.

---

¹ ANR, RF III/128/1916, vol. I.

III

RĂZBOIUL

În dimineața zilei de 14/27 august 1916, din Salonul Norvegian al Palatului Cotroceni, Regina Maria consemna în jurnalul său date importante, pe care mai târziu le-a transcris în memoriile sale publicate pentru prima dată în Marea Britanie: „M-am trezit azi-dimineață, știind ce are să fie. Știam de săptămâni. Am purtat în mine îngrozitorul secret, fără să vorbesc despre el, căci trebuia ca alții să nu afle. Am râs și am făcut planuri și m-am purtat de parcă toate ar fi fost ca de obicei, și totuși știam. Ce minunată dimineață! Cât sunt toate de tăcute și de pașnice! Totuși eu știu că are să fie război... Țărișoara noastră a ajuns să fie aliata scumpei și bătrânei Anglii, a Franței, a Rusiei, a Italiei, a Serbiei, a Japoniei și a micii și eroicei Belgii”¹. George Duca, fiul liberalului I.G. Duca, întărea în memoriile rolul jucat de suverană: „Tatăl meu spunea mai târziu că Regina Maria a fost nu numai răspunzătoare de-al fi împins neconținut pe soțul ei în această direcțiune, dar, în bună parte, și Barbu Știrbei avusese meritul de-a fi contribuit într-o mare măsură la această hotărâre”².

După doi ani de neutralitate, în acea zi s-a reunit Consiliul de Coroană, la orele 11 dimineața, în Marea sufragerie a Palatului Cotroceni³, luându-se decizia intrării României în război alături de Antanta. Spațiul istoric a fost descris de I.G. Duca spre memoria posterității, spunând că sala avea numeroase ornamente de lemn închis, cu multă poleială, la mijlocul ei fiind o masă mare, iar pe un perete se afla „tabloul unui pictor german care înfățișa o mare dezlănțuită, cu câțiva naufragați pe o corabie distrusă, lup-tând, cu hotărârea disperării, împotriva furiei sălbatice a valurilor... Parcă soarta voise

¹ Marie, Queen of Romania, *The Story of My Life*, vol. III, Cassell, Londra, 1935, pp. 48, 50.

² George I. Duca, *Cronica unui român în veacul XX*, J. Dumitru Verlag, München, 1983, p. 54.

³ Marea sufragerie și Salonul de recepții au fost comasate și transformate în Marele salon alb în anii 1925–1926, lucrare a arhitectului Gr. Cerchez.

să pună, în clipa supremă a mării hotărâri, în fața conducătorilor României și a regelui ei, imaginea simbolică a groazniciei furtuni¹.

La acel Consiliu de Coroană, regele Ferdinand a mărturisit că s-a învins pe sine. Liberalul I.G. Duca își amintea: „Pe figura sa se vedeau întipărite urmele luptei sufletești prin care trecuse, ale nopților chinuitoare de nesomn în care se zbătuse între înclinațiile firești de principe german și îndatoririle sale de rege român”. În acele momente, regele Ferdinand îi replicase lui P.P. Carp: „Nu cunosc interesele dinastiei, nu cunosc decât interesele țării... Dinastia va împărtași soarta țării, învingătoare sau învinsă. Deoarece mai presus de toate *dinastia mea este română*”². Nu trebuie uitat efortul personal făcut de regele României, Ferdinand cel Loial. Chiar Regina Maria în jurnalul său recunoștea că n-ar fi dorit să fie în situația soțului ei, aceea de a alege între țara natală și cea în care domnea.

La sfârșitul aceluia istoric consiliu, I.G. Duca scria: „Când am ieșit, era trecut de ora unu și parcă eram în alt palat. Când venisem, acesta era liniștit, aproape deșert, avea înfățișarea lui obișnuită, dar acum era deja palatul înfrigurării războinice, coridoarele erau pline de aghiotanți, de demnitari ai Curții, de ofițeri, de șefii de cabinet, până și de lachei. Pe toate fețele se citeau agitația, bucuria și grija, de pretutindeni întrebări, felicitări, urări”³.

Decizia a reprezentat unul dintre momentele-cheie ale istoriei României moderne. Intrarea României în război a fost considerată principalul eveniment militar al lunii august 1916, potrivit revistei americane *Current History*⁴, din octombrie același an. Totodată, pentru dinastia română a constituit o mare încercare, politica alianțelor matrimoniale susținută cândva de regina Victoria părea acum diferită, familiile fiind separate de cele două alianțe politice.

Războiul și opțiunile politico-militare produc dislocări în sfera relațiilor de familie. Mama Reginei Maria, ducesa de Coburg (născută mare ducesă a Rusiei) era de partea Germaniei, dar suferea pentru familia sa din Rusia. Pe aceeași poziție se situa Alexandra de Hohenlohe-Langenburg. În tabăra opusă, de partea Antantei se aflau celelalte două fiice, Victoria Melita și Maria. În acel context, infanta Beatrice a intermediat corespondența dintre mama și sora sa mai mare, Spania fiind neutră.

---

¹ I.G. Duca, *Amintiri politice*, colecția „Memorii și mărturisiri”, J. Dumitru Verlag, München, 1981, despre Consiliul de Coroană din 1916 la pp. 271-282.

² *Ibidem*, pp. 271-272.

³ I.G. Duca, *Amintiri politice...*, p. 283.

⁴ *Current History* (revistă lunară a ziarului *The New York Times*), octombrie 1916, vol. V, nr. 1.

La 7 octombrie 1916, de la Palatul Buckingham, regele George al V-lea îi trimitea o telegramă reginei României, prin intermediul ministrului britanic la București, Sir George Barclay, care trebuia să-i înmâneze personal mesajul. Acesta scria:

„Am fost nespus de mulțumit să primesc scrisoarea ta interesantă și încântătoare și regret că răspunsul meu poate fi trimis prin telegramă, însă este singura posibilitate de a trimite mesajul în siguranță.

Anglia a fost bucuroasă că România s-a alăturat aliaților, fiind convinsă că o va face la timpul potrivit. Noi toți am apreciat sacrificiul pe care l-a făcut Nando, punând țara sa înaintea oricărui alt interes.

Înțeleg pe deplin frustrarea față de Bulgaria și poziția voastră, ca una dintre cele mai mici țări, însă puteți fi încrezători, deoarece Anglia va face tot posibilul pentru a vă ajuta, chiar și în ciuda distanței mari ce ne separă și a dificultăților de contact ale României, care sunt adevărate obstacole”¹.

Începutul războiului aducea și primele victime. La Palatul Regal din București se înființase un spital ambulatoriu pentru militarii răniți, sub directa supraveghere a reginei. Epidemia de tifos izbucnise. Mircea², copilul cel mai mic al regelui Ferdinand și al Reginei Maria, la numai trei ani și zece luni, s-a stins din viață la Buftea, la 2 noiembrie 1916, bolnav de febră tifoidă. Tristul eveniment a avut loc la scurt timp după intrarea României în război de partea aliaților, trupele germane fiind în apropierea Bucureștiului. Prințepile Mircea a fost înmormântat în biserica Palatului Cotroceni, înainte de plecarea în exil, la Iași, a familiei regale și a guvernului. La funeralii au fost prezente importante personalități politice și militare ale vremii. În semn de respect, germanii au întrerupt bombardamentele asupra Cotroceniului pe timpul ceremoniei de înmormântare. Regina Maria avea să scrie: „Biserica era plină de crizanteme albe și de lumânări aprinse. Se adunase multă lume în jurul meu... Sicriul mic pe care îl învelisem cu o bucată de brocart vechi, roșu cu auriu, a fost coborât sub lespezile bisericii”³.

¹ RA, Telegrama regelui George al V-lea către regina României, 7 octombrie 1916.

² Mircea se născuse pe 3 ianuarie 1913 la Palatul Cotroceni, fiind botezat după Mircea cel Bătrân, domnitorul Țării Românești (1386–1418).

³ ANR, RM III/104, p. 42.

Cotroceniul a fost părăsit. Fiind în apropierea unui centru militar, era foarte expus atacurilor aeriene germane¹. Membrii guvernului și familia regală au plecat spre Iași. Într-un manuscris inedit, Regina Maria consemna înaintea plecării din București: „Trebuia să fiu tare în acel ceas, să nu strig, să nu mă tânguiesc, să iau drumul exilului, simplu, liniștit, pentru ca panica să fie înlăturată... Era seară. Umbre pătrundeau în biserică și cu ele am intrat și eu în sanctuarul unde grămezi de flori albe împrăștiau miresme misterioase. Aici, lângă mormântul așa de curând închis, mi-am smuls masca pe care o purtasem ziua întreagă. Cum plângeam acolo, în singurătatea deznădejdiei, mi se părea că aud pasul armatelor care se apropiau și, înfiorându-mă, am înțeles că erau soldați de-ai noștri care cu pieptul lor făceau zid în jurul căminului nostru amenințat... Și, de vreme ce Mircea a rămas zăvorât aici, aștept întoarcerea mea, negreșit va trebui să mă întorc”².

Această pierdere a familiei regale avea loc într-un context politic nefast. Intrarea în război a produs și o schimbare în relațiile reginei cu mama sa; astfel Maria, ajunsă la Iași, la 7 decembrie 1916, scria despre profundele sale dureri: „Am primit, în sfârșit, o scrisoare de la mama... plină de durere copleșitoare privind moartea lui Mircea, apoi o amărăciune irevocabilă și ireconciliabilă pentru că intrasem în război. Se pare că sunt acuzată că am dorit războiul, eu sunt cea responsabilă în Germania, toată ostilitatea și răzburarea se întorc asupra mea atât cât războiul va dura; numai moartea lui Mircea a făcut-o să rupă tăcerea și să-mi trimită un cuvânt de compasiune, ca apoi să revină la tăcerea ei și la amarul resentiment. Chiar crede că port responsabilitatea acestui război!... Săraca bătrână mamă, cuvintele tale dure sunt o povară în plus pentru inima mea deja opresată, dar mai mult plâng pentru felul în care te-ai lăsat dusă în amărăciune, pare a fi o suferință mai mare decât toate cele pe care trebuie să le îndur... nu simt ură pentru nimeni în inima mea!”³.

În decembrie, Victoria Melita, mare ducesă a Rusiei, sosea la Iași cu ajutoare medicale, dar și pentru a alina suferința surorii sale. O fotografie făcută cu prilejul vizitei le înfățișează pe cele două surori pregătind materiale pentru spitale.

Suverana României organizase în Moldova o rețea de spitale numită „Regina Maria”, care activa la Roman, Bacău, Coțofenești, Onești, Căiuți etc., precum și ambulante sub

---

¹ În septembrie 1916, căzuseră bombe în zona Cotroceniului, familia regală locuind până la plecarea în refugiu mai mult la Scroviștea sau la Buftea.

² ANR, RM III/82; în mai 1941, Mircea avea să fie deshumat din biserica Palatului Cotroceni cu aprobarea patriarhului Nicodim și a prefectului capitalei, Gh. Radu. A fost reînhumat în capela Casteleului Bran, la cererea surorii sale, principesa Ileana, arhiducesă a Austriei.

³ ANR, RM III/105.

aceleași egidă și titulatură, ce țineau de organizația condusă de Jean Chrissoveloni. Maria a susținut și a sprijinit colaborarea cu societățile Crucea Roșie britanică și cea americană în spitalele din Moldova. Pe front, regina devenise un simbol al carității și curajului. Fiind conștientă de puterea imaginii sale, nota: „Eu îi ajut să păstreze în inima lor avântul entuziasmului. Haina mea de infirmieră a ajuns pentru ei un simbol. Treceam printre ei, toată în alb, iar reflectoarele mă luminau în noapte și știam că în ochii ostașilor eu înfățișez steaua nădejdiei. Eram raza care le lumina calea, ceva viu, ceva aievia, pentru care ei erau gata să trăiască, să lupte și să moară. Fiecare om are nevoie de un ideal...”.¹ Însă recunoșteau că „nu sunt o infirmieră, dar sunt un încurajator universal, mă duc peste tot, în cele mai uitate și întunecate văgăuni, eu sunt întotdeauna chemată acolo unde este disperarea cea mai mare... Este ceva pe care îl ai în sânge și un sens al nobleței care obligă”².

Clyde Talley Earnest, de la Crucea Roșie americană în România, martor al evenimentelor, consemna în jurnalul său întâlnirile cu suverana din 21 septembrie 1917: „În timpul epidemiei de tifos printre soldați, regina a fost chiar în mijlocul lor, vizitând toate spitalele, încercând să le ridice moralul; celor bolnavi de tifos sau alte boli îngrozitoare a insistat să le fie permis să-i sărute mâna, dacă aceasta era dorința lor. A explicat că nici nu se putea gândi să-i refuze, dacă în acest lucru găseau o alinare sau confort, atunci era acolo pentru ei”³.

Sumele provenite din vânzarea cărții *My Country* („Țara mea”), scrisă de regină și publicată la Londra încă din 1916, au fost donate Crucii Roșii britanice, care activa în România. Aceleași literaturi de război îi aparțin și poemele militarilor dedicate reginei sau poeziile publicate în presa vremii. O astfel de poezie a fost publicată de George Ranetti⁴, un memento al acelor timpuri păstrat de regină în paginile jurnalului (februarie 1917):

„Când izgonit am fost, Stăpână,
Lăsați acasă și un crin.
Crin alb pictat de alba-ți mână...
God save the Queen.
Să ia avutu-mi tot, ca pradă,
Dușmanul lacom și hain!

¹ Marie, Queen of Romania, *The Story of My Life*, vol. III, Cassell, Londra, 1935, p. 236.

² ANR, RM V/2728.

³ Jurnalul lui Clyde Talley Earnest, aflat în misiune alături de Crucea Roșie americană în România, în perioada iulie 1917-ianuarie 1918.

⁴ ANR, RM III/107 – poezia este intitulată „Aquarella mea din București”.

Dar cruță-mi floarea de zăpadă!

God save the Queen.

Crini albi au când Tu vei mai face?

Mânjiți d-ai sângelui carmin

Sunt azi. Târziu... când o fi pace...

God save the Queen.

Bieți crini, v-a vestejit războiul;

Dar suferă mai groaznic chin

Artista ce-a zvârlit penelul!

God save the Queen”.

Regina-artistă devenise și diplomatul din vreme de război, care trimitea scrisori unor oficialități americane, în scopul cunoașterii situației politico-militare a României. Acestea erau transmise prin intermediul unor medici, dar și al prietenelor sale Loie Fuller sau Alma Sprekels. Suverana se întâlnea constant cu miniștrii statelor aliate acreditați în România, Sir George Barclay, Charles Vopicka, contele de Saint-Aulaire sau cu generalul Henry Berthelot, colonelul Thompson și generalul Greenly. În cadrul acestor întrevederi, regina vorbea despre necesitatea ajutorului militar, obținerea de combustibil și transport și despre ajutor sanitar și alimentară.

Documentele britanice dezvăluie o întreagă corespondență purtată între regele George al V-lea și suverana română, trimisă cifrat prin intermediul Foreign Office și al lui Sir George Barclay; răspunsurile erau intermediare de către Legația Marii Britanii sau de emisari speciali, precum generalul Georgescu, maiorul Barratt, locotenentul Griffith Evans sau colonelul Rosetti, consemnați în jurnalul regelui George al V-lea.

La 15 noiembrie 1917, Sir George Barclay îi informa pe George al V-lea și pe membrii guvernului despre întâlnirea cu Maria a României: „Regina m-a chemat la palat pe 13 noiembrie și s-a destăinuit, vorbind de numeroase plângeri ale românilor la adresa Marii Britanii. Majestatea Sa m-a asigurat că regele României nu știa de discuția noastră, dar suspectez că premierul i-a sugerat întrevederea. Datorită seriozității și uneori emoției cu care mi-a vorbit m-a făcut să nu am nicio îndoială cu privire la deplina ei sinceritate. Era sinceră. Am făcut tot ce-am putut pentru a o reasigura pe Majestatea Sa de aprecierea cordială și dorința Marii Britanii de a ajuta România. Și pentru că a venit fără să-i aducă la cunoștință regelui, poate ar fi mai bine să nu telegrafiez cuvintele sale până când nu va vorbi cu Majestatea Sa. A fost de acord și a spus că după aceea mă va chema la palat

din nou și voi telegrafia ulterior, mai precis... Părea rănită că regele României n-a primit răspuns la ultima sa telegramă”¹.

La 23 noiembrie 1917, regele și familia regală se aflau într-o situație disperată, așa cum se specifica în corespondența lordului Hardinge of Penshurst către lordul Stamfordham, secretarul particular al suveranului: „Lordul Balfour m-a rugat să vă scriu, pentru a prezenta regelui situația în care regele României va trebui să părăsească teritoriul românesc; poate fi în mod special apreciat de Majestatea Sa și de regina României cazul în care copiii din familia regală vor primi o invitație să vină în această țară”².

Ca urmare a telegramelor primite de la verișoara sa, dar și a analizelor diplomatice, regele George al V-lea îi trimitea Reginei Maria, la 29 noiembrie 1917, o telegramă prin intermediul ministrului britanic în România, Sir George Barclay, referindu-se la situația creată de pierderea susținerii pe front din partea Rusiei și a bolșevismului aflat în apropierea granițelor României: „Îți înțeleg profund starea de anxietate actuală. Te rog să-ți amintești, că oricând vei considera că a sosit momentul, tu și copiii veți avea parte de o primire călduroasă în această țară”³.

În această perioadă, colonelul canadian Joseph (Joe) W. Boyle prin natura acțiunilor sale, în colaborare cu serviciile de informații britanice, avea ca principală misiune acțiuni împotriva bolșevicilor, în sudul Rusiei, dar și cele ce vizau ocupația germană din România. În multe din misiunile sale a fost însoțit de căpitanul George Hill, de la serviciile secrete britanice.

În decembrie 1917, după ce noul guvern sovietic încheiase armistițiul cu Puterile Centrale, ministrul român la Petrograd, Constantin Diamandi, a discutat cu cei doi despre problema tezaurului României aflat la Moscova, pradă a naționalizărilor făcute de bolșevici. Misiunea recuperării unei părți din tezaur a fost încredințată lui Boyle și Hill.

George Hill avea să scrie mai târziu despre negocierile cu Muralov, comandantul bolșevic al Moscovei, scopul fiind „să aducem de la Moscova la Iași bijuteriile românești, bancnotele, arhivele Ministerului de Externe și anumite depozite ale Crucii Roșii”⁴. A doua zi au primit acordul scris pentru a lua o parte din tezaur, dar nu și pe cel depozitat în seifurile Kremlinului. Acesta urma să fie încărcat în patru vagoane. De la Moscova,

¹ RA, Telegrama lui George Barclay către regele George al V-lea, 15 noiembrie 1917.

² RA, Scrisoarea lordului Hardinge of Penshurst către lordul Stamfordham, 23 noiembrie 1917.

³ RA, Telegrama regelui George al V-lea către regina României, 29 noiembrie 1917.

⁴ George A. Hill, *Go Spy the Land*, Cassell, Londra-Toronto, 1932, p. 119.

cei doi ofițeri au traversat cu trenul o țară aflată în plin război civil, ajungând la Iași în ajunul Crăciunului, după o călătorie de nouă zile. Boyle avea să fie numit salvatorul României. Pentru acest serviciu adus țării, Boyle și Hill au fost decorați de regele Ferdinand. Boyle¹ a fost decorat cu mai multe prilejuri, purtând la veston Coroana României, Steaua României, primite de la regele Ferdinand, și Ordinul *Regina Maria* oferit de suverană, pentru care acesta avea să-i scrie: „Mulțumesc pentru cruce, cea care va fi inspirația mea”².

Tot de la serviciile de informații britanice, căpitanul Laycock sosise la Iași în decembrie 1917, propunându-i reginei ca alături de fiicele mai mari să plece cu un aeroplan spre Salonic, acțiune despre care Maria spunea că ar fi fost „o ieșire din scenă dramatică și aventuroasă care nu e după gustul meu”³.

Din Iași, prin George Barclay, Maria îi telegrafia regelui George al V-lea: „Toate cuvintele tale bune vin într-un moment când avem în față evenimente tragice din cauza căderii Rusiei, atât de tragice încât va fi probabil imposibil să profit de oferta ta generoasă de ospitalitate... În acest moment, eu și copiii mei ne simțim mai mult ca niciodată identificați cu țara, ea fiind singurul nostru gând și cu care am suferit atât de nedrept”⁴.

În perioada războiului, educația copiilor din familia regală a fost afectată, aceștia fiind refugiați timp de doi ani. Activitățile caritabile au înlocuit, de cele mai multe ori, școala. Princesele Elisabeta și Mignon au îmbrăcat uniforme de infirmiere, urmând exemplul mamei lor. Lucrau de obicei în spitale diferite, Elisabeta la Iași, Mignon la Ghidigeni. Mignon avea o înclinație deosebită pentru ajutorarea răniților și a orfanilor. Ileana o însoțea de cele mai multe ori pe mama sa, fotografiile înfățișând-o alături de orfanii de război sau de copiii nevoiași din satele Moldovei. Ileana, cea mai mică dintre frați, își continua lecțiile, iar seara venea la mama sa pentru a-i arăta progresele făcute. Elisabeta desena sau picta uneori și pentru cărțile mamei sale. Desenele și acuarelele ei din perioada refugiului au ca subiect flori, soldați, personaje pentru cărți, autoportrete, schițe ale unor prieteni sau membri ai familiei.

---

¹ Joseph Boyle devenise cunoscut și datorită rolului său în încheierea unui acord între români și bolșevici la Odessa, privind schimbul de prizonieri de război și eliberarea politicianilor români, informații difuzate și în presa vremii.

² William Rodney, *Joe Boyle, King of the Klondike*, McGraw-Hill Ryerson Ltd., Toronto, 1974, p. 215.

³ Marie, Queen of Romania, *The Story of My Life*, vol. III, Cassell, Londra, 1935, pp. 293-294.

⁴ RA, Telegrama Reginei Maria către regele George al V-lea, 11 decembrie 1917.

Bolile nu i-au ocolit pe copiii Reginei Maria. Mircea murise la începutul războiului de febră tifoidă, apoi în vara și toamna lui 1917, în timpul epidemiei de hepatită, toți copiii reginei au fost bolnavi, cel mai rău Mignon, apoi Nicolae a fost suspect de febră tifoidă, diagnosticul îndreptându-se, în cele din urmă, spre ftizie.

Un principiu fundamental aplicat în educația copiilor familiei regale de Regina Maria era cel al „nobleței care obligă”, dar, mai mult, ea considera că era important să accepți cu bucurie îndatoririle și că aceasta făcea munca mai plăcută. „Regalitatea plictisită inspiră plictiseală și altora, dar un rege sau un prinț care este apropiat, interesat, o prințesă care-și face datoria cu sufletul și buna credință reprezintă inspirație și devine în adevăratul sens al cuvântului un lider pentru tot ce reprezintă bunătate, noblețe și adevăr.”¹

Conștientă de lipsurile din educația copiilor săi în perioada refugiului din Moldova, regina a încercat să îndrepte situația la sfârșitul războiului. Atât Mignon, cât și Ileana au urmat cursurile școlii Heathfield din Ascot; principele Nicolae, însoțit de Nicolae Mișu și de colonelul Boyle, a plecat să studieze la Eton, urmând apoi un colegiu naval, în spiritul tradiției familiei mamei sale. Nicolae l-a avut ca preceptor pe Henry Hansell, cel care îndeplinesc același rol în educația copiilor regelui George al V-lea. Principesa Elisabeta avea să urmeze un curs de belle-arte la Paris, în 1919.

Presa acelor ani difuza două tipuri de informații despre suverană: cele oficiale pro-Antanta, care aminteau prezența sa în spitale sau vizitele pe front, și cele susținute de germanofiliii interesați de denigrarea Mariei, inclusiv presa din Bucureștiul ocupat. I.G. Duca menționa atmosfera creată de „toți germanofili, toți cei care nu iertau reginei simțămintele pentru Antanta, toți cei care o făceau răspunzătoare de intrarea noastră în război [...] Aceasta era o latură a politicii adoptate de Puterile Centrale în România”².

Regina devenise pentru inamic o persoană iritantă, care nu putea fi redusă la tăcere, iar pentru cei care credeau în victoria Puterilor Centrale un pericol verbal. În urma victoriilor din vara lui 1917, de la Mărăști, Mărășești, Oituz, regina arătase soldaților o admirație profundă: „În ciuda exemplului rău al rușilor, care în majoritate au devenit bolșevici și au abandonat zilnic pozițiile cu miile, soldații noștri, subnutriți, cu armament

¹ ANR, RM III/17.

² I.G. Duca, *Memorii. Războiul*, vol. IV, Ed. Machiavelli, București, 1994, p. 130.

insuficient, au rămas neclintii până la ultimul om, de nezdruncinat în mijlocul căderii aliatului de odinioară¹. Numai dezintegrarea completă a armatei ruse i-a împiedicat pe români să-și continue acțiunile ofensive.

În acele zile, suverana nota: „Să stai liniștit și să mori sufocat între trădătorii ruși și germani care ne urăsc este într-adevăr o moarte prea nevrednică”. Motivul principal al îngrijorării reginei era că Antanta se va folosi de o pace separată pentru a eluda angajamentele teritoriale. „Dacă suntem sortiți să murim” – spunea ea – „cel puțin să afle aliații noștri că nu murim ca niște neghiobi legați la ochi, dar ca eroi conștienți, care își dau seama că au fost vânduți și trădați. În clipa în care frontul nostru a rămas fără folos din pricina năruirii altora, marii noștri protectori au început să se tocmească cu noi ca la târg, ca să vadă dacă vor putea să-și țină măcar una din promisiunile date în timpul când eram încă în plină forță, până să nu ne gătuie revoluția rusă.”²

Deși nu a putut împiedica depunerea armelor, Maria a reușit să obțină promisiuni telegrafice din partea guvernului britanic că „va sprijini interesele României, indiferent cât de mult va fi aceasta obligată acum să cedeze”³. În paralel, la insistențele lui Brătianu, miniștrii țărilor aliate au semnat la Iași o scrisoare în care se afirma că „România, după ce s-a luptat eroic până la limitele extreme ale posibilului, a fost pusă, prin trădarea rușilor, în situația de a se retrage până în momentul în care a fost absolut necesar să depună armele și deci armistițiul nu va afecta înțelegerile încheiate de aliați cu ea”⁴. Aceasta însă nu l-a împiedicat pe Lloyd George să anunțe, la 5 ianuarie 1918, că dezertarea Rusiei din Antanta impunea o revizuire a tratatelor puterilor aliate, ceea ce afecta implicit România⁵.

În același timp, existența unei dinastii care susținuse Antanta se afla în pericol. Prin deciziile politice, regele Ferdinand reușise să-și atragă opoziția familiei Hohenzollern și al kaizerului, iar în anii 1917–1918 reprezentanții Puterilor Centrale luaseră în calcul schimbarea dinastiei în România și înlocuirea cu prinți favorabili lor. În urma consfățuirii conducătorilor politici și militari germani de la 17/18 mai 1917, se hotărâse detronarea Hohenzollernilor din România, problema urmând să fie rezolvată odată cu împărțirea statului român. Generalul Erich Ludendorff propusese Ministerului de Externe german

¹ Marie, Queen of Romania, *The Story of My Life*, vol. III, Cassell, Londra, 1935, p. 222.

² *Ibidem*, p. 295.

³ *Ibidem*.

⁴ Saint-Aulaire, Auguste Felix Charles de Beauvoir, *Confession d'un vieux diplomate*, Paris, 1958, p. 440.

⁵ Vezi tratatul încheiat de România cu Antanta, în iulie 1916.

variantea înlocuirii lui Ferdinand al României cu prințul Kiril al Bulgariei. Ministrul de externe al Austro-Ungariei, Ottokar Czernin, declara: „Românii vor putea să-și aleagă un rege, căci cu niciun preț nu poate rămâne pe tron regele Ferdinand; de asemenea, nu poate domni nici principele Carol”¹. În memoriile sale, Al. Marghiloman consemna variante ale posibililor înlocuitori ai regelui Ferdinand, informații preluate din discuțiile diplomaților germani și austrieci cu politicienii români. Printre aceștia figurau principele Nicolae, fiul regelui Ferdinand, prințul Friedrich Eitel, fiul kaizerului, arhiducele Max, fratele împăratului Austro-Ungariei. Soarta regelui Ferdinand și a dinastiei române a stat în cumpănă în anii exilului la Iași. Poziția monarhului român a fost comparabilă cu cea a vărului său, regele Albert al Belgiei, a cărui mamă era tot o Hohenzollern, sora regelui Carol I al României.

Însă în ianuarie 1918, familia regală aniversează nunta de argint a lui Ferdinand și a Mariei, eveniment personal, dar și oficial, din partea guvernului fiindu-le oferite inele de argint cu margini din oțel, simbolul personal (nunta de argint) și cel național ce amintea de război. În acele vremuri, cei doi monarhi erau uniți mai mult ca niciodată. Deși alți membri ai familiei extinse erau implicați în război, cu 25 de ani în urmă, la nunta lor veniseră împăratul Wilhelm al II-lea și alte fețe regale din ducatele germane, prințul Albert, acum regele Belgiei, ducele de Connaught și mulți alții. Maria își amintea că acea „sărbătoare în mijlocul încercărilor noastre avea ceva înduioșător”².

La 22 martie 1918, după aproape doi ani de război, România izolată a fost nevoită să înceapă tratativele de pace cu Puterile Centrale la București, la Palatul Cotroceni³, în aceeași sală unde se desfășurase Consiliul de Coroană din august 1916. Delegațiile însărcinate cu tratativele de pace erau conduse din partea română de premierul Alexandru Marghiloman, pentru germani de ministrul de externe Otto von Külmann, pentru Austro-Ungaria de ministrul de externe Ottokar Czernin, pentru bulgari de premierul Vasil Radoslavov, iar pentru Turcia de marele vizir Talaat Pașa.

¹ Al. Marghiloman, *Note politice*, vol. III, Institutul de Arte Grafice „Eminescu”, București, 1927, p. 65.

² Marie, Queen of Romania, *The Story of My Life*, vol. III, Cassell, Londra, 1935, p. 312.

³ Vezi *The Martyrdom of Romania* în „The Times: History & Encyclopedia of the War”, partea 210, vol.17, 27 august 1918.

În fața iminentei semnări a păcii cu Puterile Centrale din 1918, Regina Maria s-a opus, afirmând că exista o singură cale pentru a păstra onoarea în fața unei păci infame, iar aceea era abdicarea. Frământată de situația familiei sale, la 16 martie 1918, regina României telegrafia din Iași suveranului britanic, prin intermediul lui Sir George Barclay, mesaj transmis și cabinetului: „Circumstanțe tragice asupra cărora nu am putut avea control au forțat România să facă pace. Poate nu veți mai putea auzi vocea mea în mod liber; când poate o tăcere lungă și mortală ne va separa, tot ce aș dori să vă amintiți este cauza noastră, care a fost cauza voastră, iar România a luptat până la ultima suflare o luptă dreaptă, niciodată renunțând, fiind de peste tot strangulată”¹. Totuși, un emisar personal ajungea la Castelul Windsor. La 13 aprilie 1918, suveranul britanic consemna succint în jurnal: „L-am primit pe maiorul Barratt, care abia a sosit din România și mi-a adus o scrisoare de la Missy”².

La 7 mai 1918, s-a semnat la Cotroceni pacea prin care toată Dobrogea și Munții Carpați erau luate de Bulgaria, respectiv de Austro-Ungaria. S-a stabilit dreptul exclusiv al Germaniei de a folosi toate terenurile statului român pentru exploatarea și prelucrarea țiteiului timp de 30 de ani. România era obligată să vândă Germaniei și Austro-Ungariei surplusul de cereale și vite, fiind vorba de un comerț exterior dirijat. Armatei române i s-au lăsat doar opt divizii cu efective de pace și s-a permis menținerea în Basarabia a două divizii cu efectivul de război, ceea ce echivala cu o recunoaștere indirectă a unirii Basarabiei cu Regatul României. Acest tratat de pace impus de Puterile Centrale nu a fost recunoscut și ratificat de către rege și de parlament, într-o situație de totală izolare a României, în condițiile în care armata rusă renunțase la idealul inițial, mulți soldați dezertând, în situația în care se pregătea o înlocuire a familiei regale din România și în care pericolul bolșevic dinspre Rusia risca să se răspândească, Antanta neajutând la acel moment o țară aliată.

Odată cu plecarea misiunilor aliate și preluarea de către inamic a mijloacelor de comunicație prin telefon și telegraf, suveranilor români li s-a impus izolarea. Într-un gest de sfidare, regina a trimis trei telegrame, una regelui George al V-lea, a doua președintelui Crucii Roșii americane și a treia doctorului Ellis, un american care vizitase România cu un an înainte. Ea îi ruga să nu uite familia ei și mai ales România, „chiar dacă o tăcere îngrozitoare, de moarte ne va izola de acum înainte de cei vii... Nu este pacea, este

---

¹ RA, Telegrama Reginei Maria către regele George al V-lea, 16 martie 1918.

² RA, Jurnalul regelui George al V-lea, 13 aprilie 1918, Castelul Windsor.